

lésére való törekvés mellett annak nem akart sülyedése, a periodikus válságokban kirobbanó ipari ciklusok törvényszerű menete.

Ezzel szemben a szocializmusban a szabadság uralmának az alapja a társadalmi fejlődés közös akarattal való, tervszerű irányítása. A társadalmi szükségszerűségek, mint a termelési ágak arányossága, a társadalmi szükségletek kielégítése a társadalmi termelés által, a szocializmusban is érvényesülnek ugyan, de többé nem „vakon”, hanem tudatosítva, az egyének közös cselekvésének az eredményeként. Az emberek felismerik a társadalmi szükségszerűségeket és ezek alapján céljaik szolgálatában közös erővel, tervszerűen irányítják és szabályozzák a társadalmi fejlődést. A társadalmi fejlődés az emberek öntudatosan akart, előrelátott, közös műve lesz és a maga szükségszerűségében is az emberi célokat valósítja meg. Az emberek társadalmi sorsuk uraivá válnak, felszabadulnak a végzetes szükségszerűség és az azt kiegészítő véletlen uralma alól, uralmuk alá vetik a szükségszerűséget éppen azért, hogy tudatosan alá vetik magukat a felismert szükségszerűségnek, és ezáltal megvalósítják a szabadság uralmát a társadalomban.

Igy a szocialista társadalomban — a kapitalista társadalommal szemben, amelyben a szükségszerűség uralkodik, — a szükségszerűség érvényesülése egybeesik a szabadság uralmával, a szükségszerűség és a szabadság, a két ellentét egybeesnek és a szocializmus valóban a szükségszerűség birodalmából a szabadság birodalmába való ugrásnak bizonyul, ugyanakkor, amidőn megmarad a szükségszerűség érvényesülési területének.

(Budapest)

Jeszenszky Erik

JEAN RICHARD BLOCH ÚJ KÖNYVÉBEN még inkább, mint szépirodalmi műveiben elemző értelmiségi, aki mindig és mindeütt a szavak kikristályosodott értelmét s a szavak alatt az életet, az élet mozgató rugóit keresi. Nyugalmas foglalkozás ez. S ényleg: J. élet mozgató rugóit keresi. Nyugalmas foglalkozás ez. S tényleg: J. R. B. nem pártember; ezek ellenére azonban politikai vonatkozású írásai mégis messze érők, konkrétizálni tudja bennük szellemi életünk vitás kérdéseit. Írásainak legújabb gyűjteménye,¹ komoly gondolkodásra készteti még azokat is, akik túlságosan biznak valamely iskolásan elsajátított rendszerben. Másrésztől J. R. B. írásaiban jellemzően állapítható meg az a nyugtalanság, ami a mai keresztuthoz ért francia értelmiségiek között oly általános. Bloch sorra veszi a különféle félprogrszív francia pártokat, különösen a szociáldemokrata pártot, s megállapítja róla, hogy kivénült az időből. Ez a megállapítás arra enged következtetni, hogy J. R. B. magáévá teszi a marxizmust. El is ér ide. Sőt: az egyént valahogyan belé szeretné „integrálni” a marxizmusba. Elfogadja a marxizmust módszernek; világnézetileg azonban megmarad az „egyéni” állásponton. Ebben a vonatkozásban, ami szemében döntő az az Egyén. S ezt az egyént megakarja menteni, úgy az állam, mint a forradalom elnyomása elől. Az egyéntől azonban megköveteli a „belső harcot az igazságért”, vagyis azt kívánja, hogy a gyökeres változtatást az egyén önmagában kezdje. Ennek hiányával magyarázza a munkáspártok vereségeit s a fasiszta pártok előre törését. Az utóbbiak teljes egyéni szabadságot ígérnek, s vezetőik így is cselekszenek. Bloch gondolatmenete ezen a ponton válik vitássá. Az egyén kihangsú-

¹ Jean Richard Bloch: *Offrande à la politique*. (Les Editions Rieder.)

lyozása ezen a ponton válik veszélyessé. Jelszava: „A partizánok eselkednek, míg a hadseregek várnak.“ Kétségtelenül: Franciaországban a partizán harcok mindig népszerűek voltak, de vajjon elegendő-e a francia baloldali pártok partizán harca a fasizmus ellenében? (Paris) Löffler A.

FISCHBEIN ÉLNI AKAR. Ezesetben kereskedni nem lehet szél ellen, kereskedni, csalafintaságokban törni a fejet, mégha az egy olyan elsőrangú és istentől kimondottan kereskedésre teremtett fő is az, mint Aron Fischbein koponyája. Ez a szél a regény elején csak bizonytalan szellőcske, sok port, szemetet és fonákságot felkavaró, de Fischbein és egyéb fischbeinek óvatos tojástanca dacára is vészesen erősödő. A szellőcske széllel növekszik, majd viharrá dagad, ellenállhatatlan viharrá, kijátszhatatlan orkánná, megfélemezhetetlen tornádóvá, magával söpörve úgy a saját maga által felkavart szemetet, mint az ellene emelt ócska palánkokat. A regény végén a szélmalom-harenak is vége. Fischbein leteszi a fegyvert, ha alkalmatlan egy becsületesebb, elgondolásában konzekvensebb életre, úgy elmerül, pokolba söpri a szél, ha pedig belátóan abbahagyja a szél ellen való füttyörészést, (ezesetben NEP. kereskedelmet, dollárokkal való üzérkedést, ravasz megkontreminálását a produktív munka értékeinek, stb.) úgy még lehet belőle énekes halott. Együtt füttyülhet a széllel, természetesen a szél hasznára, mert az ő füttyülése által is csak erősödik és sokasodik a szél.

Ez a szél, akár szimbolikusan vesszük, akár reálisan ható formájában, valóban nem mindennapi jelenség. Nem afféle romantikus szellőcske ez, szerelmeseik szívét langyosan bizsergető, aggok erőltlen tagjait felfrissítő, gyerekek bodros hajával játszadozó, hanem pontosan olyan, mint ahogy azt Pudovkin Sturm über Asien c. filmjében bemutatta. Ez a szél volt az, amelyik Zugyint is elsöpörte, az érdeemes Zugyint, Rodionov Csokoládéjában. Zugyin esetében komoran bömbölt a szél, sötétséget kavarva fel maga körül, sötétséget, kételyt, véres sarat és halált. Sötét fákat rázott és a dolgozók tépett rongyait. Ellenség zászlaját és szürke felhőket a város fölött. Zugyin idejében ilyen természete volt a szélnek. Hogy elmúlt a tél, a szél, ha más hurokat nem is, de másképpen penget. Könyvedbben, fölényesebben, erejének biztos tudatában játszikban, emberiben variálja a dallamot, érdeemes Zugyinok helyett érdemtelen Fischbeinek lába alól fujja ki a talajt, természetesen az őket megillető módon. Elképzeltetlenül kellemetlen helyzeteket teremtve, helyzeteket, amelyek már még becsületesen sem kibalanszirozhatók. Kétségbeejtő helyzeteket, amelyeknél csak a beléjükkeveredett Fischbein tragikomikusabb.

A tragikomédia magva éppen abban a tényben lelhető, hogy Fischbein, Roesmann regényének hőse korántsem agyalágyult ember, módfelett ravasz, korunkban divatjából kimenendő társadalmi berendezkedésekben elsőrangúan érvényesülni tudó, afféle spengleri ragadozó háziállat, kereskedő, kufár, aki jelenlétét a társadalomban indokolatlanul komolyan veszi. Akí földrengés, vizáradás, égszakadás, földindulás alkalmából is pedánsan felöltözködik, sált köt nyakába és cipőit korrektül befűzi. Amikor már sorsa beteljesedett, a GPU. tanácsára Krimbe utazik, még erre az útra is különfülkét bérel és útravalóul izes ennivalókkal látja el magát. Egy ragadozó, amely jobb híján még a saját maga elpusztult testrészeibe is beleharap.

Van a regényben egy jelenet, amely Fischbein társadalmának minden kétségbeejtőségét, iszonyatosságát és borzalmasságát a napnál is